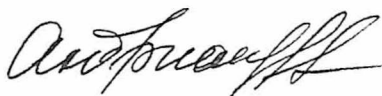


A65

3391,7

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова



АНДРІАНОВА НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

УДК [811'27:004.738.5] (043.3)

КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ СПІЛКУВАННЯ В ЖАНРІ ЧАТУ
(на матеріалі англійської, французької, російської, української мов)

10.02.15 – загальне мовознавство

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2012

8324

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Горлівському державному педагогічному інституті іноземних мов, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
Компанцева Лариса Феліксівна,
Національна академія Служби безпеки України,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Бацевич Флорій Сергійович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри загального мовознавства

кандидат філологічних наук
Корольов Ігор Русланович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
викладач кафедри загального мовознавства
та класичної філології

Захист відбудеться "14" 02 2012 р. о 14³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.15 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий "13" 01 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Т. С. Толчєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертаційне дослідження присвячене вивченню когнітивно-прагматичних і лінгвокультурних характеристик спілкування в жанрі чату носіїв англійської, французької, російської та української мов. У роботі представлено модель віртуального жанру як когнітивного інструмента, що визначає дискурсивну практику віртуального мовленнєвого співтовариства; встановлено жанроутворювальні механізми – поліфонічність та елімінування лакун – організації чату на системно-функціональному, лінгвокультурному, лінгвокогнітивному і лінгвопрагматичному рівнях та жанроутворювальні параметри чату (мережеві спільноти і концептуальну діаду “свій – чужий” як одиниці віртуального простору); виявлено національно-культурні особливості вербалізації концептуальної діади “свій – чужий” у чат-комунікації в англійській, французькій, російській та українській мовах.

Сучасна лінгвістична жанрологія зорієнтована на вивчення мовленнєвих жанрів крізь призму *етнолінгвістики* (С. Гайда), *лінгвопрагматики* (Ф. Бацевич, В. Дементьев), *лінгвокогнітології* (С. Berkenkotter, Т. Huckin), *психолінгвістики* (К. Седов, М. Горелов, V. Bhatia, R. Tench), *дискурсології* (J. Swales, Т. Erickson). Останнім часом увагу науковців зосереджено на аналізі нового напрямку – *віртуальної жанрології*, у межах якої розробляються класифікації віртуальних жанрів (С. Вавілова, П. Кондрашов, D. Crystal, M. Shepard), а також триває дослідження віртуальних жанрів у трьох проблемних сферах: 1) *функціональній* (Л. Щипіцина, О. Лутовинова, L. Breure, J. Yates, W. Orlikowski); 2) *еволюційній* (Л. Макаров, S. Henging); 3) *лінгвофілософській* (Л. Компанцева).

Наразі спостерігається невпинний інтерес дослідників до тлумачення жанру чату в таких аспектах, як *інтернет-лінгвістика* (Т. Корольова), *психолінгвістика* (В. Нестеров), *лінгвопрагматика* (К. Овчарова, М. Рижков). При цьому найголовніша й досі не вирішена проблема пов'язана з визначенням жанроутворювальних механізмів та параметрів чату у віртуальній комунікації носіїв різних мов.

Актуальність дисертаційної роботи визначається її спрямуванням на дослідження закономірностей віртуальної жанрології, зумовленої глобальним міжкультурним характером. З огляду на таку постановку проблеми актуалізується вивчення жанроутворювальних механізмів чату в різних лінгвокультурах – поліфонічність та елімінування лакун у мовній свідомості його відвідувачів, когнітивно-прагматичної організації мережевих спільнот в англійській, французькій, російській та українській мовах, а також особливостей вербалізації концептуальної діади “свій – чужий” у віртуальному спілкуванні представників англомовної, французької, російської та української етнокультур.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов у рамках наукової теми “Актуальні проблеми лінгвістики тексту та дискурсології” (номер внутрішньої реєстрації 811 113 F 21519). Тему дисертації затверджено вченою радою Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов, протокол № 8 від 23 лютого 2011 р.

Метою дисертаційної роботи є характеристики когнітивно-прагматичних і лінгвокультурних особливостей спілкування носіїв англійської, французької, російської, української мов у жанрі чату.

Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**:

– визначити теоретичні засади вивчення віртуальної жанрології у сучасній лінгвістиці;

– розробити методологічну базу формування принципів триангуляційного підходу до аналізу чату в англійській, французькій, російській, українській мовах;

– охарактеризувати когнітивно-прагматичну організацію мережових спільнот в англійській, французькій, російській, українській мовах;

– виявити жанроутворювальні механізми чату – поліфонічність та елімінування лакун – у мовній свідомості його відвідувачів;

– встановити спільні закономірності та відмінності у вербалізації концептуальної діади “свій – чужий” у чат-комунікації носіїв англійської, французької, російської та української мов;

– проаналізувати асоціативні, семантичні й дискурсивні реалізації лінгвокультурної концептуальної діади “свій – чужий” у чат-комунікації представників англійської, французької, російської та української етнокultur.

Об’єкт дослідження становить чат як синхронний жанр інтернет-комунікації.

Предмет – когнітивно-прагматичні та лінгвокультурні жанроутворювальні механізми і параметри організації чату.

Фактичним матеріалом дисертації є 4300 дискурсивних фрагментів відібраних із 450 джерел (100 англійських, 100 французьких, 200 російсько-/україномовних, 50 багатомовних чатів); 4500 інтернет-посилань (1500 – на англійській, 1500 – на французькій, 1500 – на російсько-/україномовній чаті), у яких актуалізована концептуальна діада “свій – чужий”; 530 реакцій, отриманих у результаті асоціативного експерименту щодо сприйняття стимул *свій* у французькій та англійській мовах (експеримент проводився серед 30 викладачів французької та 30 викладачів англійської мов); 1530 реакцій, отриманих у результаті асоціативного експерименту щодо сприйняття стимулів “свій – чужий” учасниками чат-комунікації (від 323 відвідувачів англійських, англійських, російськомовних та українськомовних чатів).

Методи дослідження. *Зіставно-типологічний метод* дозволив визначити спільні закономірності та відмінності в організації мережових спільнот та вербалізації концептуальної діади “свій – чужий” у чат-комунікації носіїв англійської, французької, російської, української мов; *триангуляційний підхід*, який передбачає поєднання методів, що доповнюють один одного, дав змогу виявити когнітивно-прагматичні та лінгвокультурні особливості спілкування в жанрі чату: *дискурс-аналіз* сприяв дослідженню прагматичних характеристик комунікації мережових спільнот чатів; *інтерпретативний аналіз* – вивченню контекстів, побудованих на основі опозиції “свій – чужий”; *концептуальний аналіз* – репрезентації жанроутворювальних концептів чату, *контент-аналіз* – проведенню моніторингу інтернет-посилань, у яких актуалізовано концептуальну діаду “свій – чужий”; *асоціативний аналіз* – реалізації концептуальної діади “свій – чужий” у мовній свідомості представників досліджуваних соціумів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в ній *уперше* виявлено універсальні жанроутворювальні механізми (полікодовість й елімінування лакун) та жанроутворювальні параметри (мережева спільнота та базові концепти) організації чату в англійській, французькій, російській, українській мовах; *уперше* доповнено перелік когнітивно-прагматичних і лінгвокультурних параметрів мережових спільнот англо-, франко-, російсько-, україномовних чатів (синхронність комунікації з-поміж усіх віртуальних жанрів; поліадресна модель спілкування “один – багатьом”; організація за моделлю “миттєвий натовп”; поліфонічність дискурсів: кодово-модальна поліфонія креолізованих дискурсів чатів; полімовність одного чату; автоматичний переклад дискурсів чатів на Lingva Franca; елімінування лакун як основа формування “кола своїх”; активізація референційного потенціалу ніків); *уперше* встановлено спільні (належність відвідувачів у чатах всіх зіставлюваних мов до категорії *чужий*, які не дотримуються норм комунікації жанру; норми поведінки в чаті; анонімність спілкування, відсутність реєстрації; вербалізація соціолінгвістичних і прагматичних параметрів, на тлі яких протиставляються *свої* й *чужі* у чат-комунікації) та відмінні (реалізація концептуальної діади “свій – чужий” у російській та українській чат-комунікації – “сукупний об’єкт – чужий” – в англійській та французькій; концепт *свій* – один із базових для формування картини світу росіян і українців у чат-комунікації), особливості вербалізації концептуальної діади “свій – чужий”.

Теоретичне значення дисертації пов’язане із поглибленням основних положень лінгвістичної жанрології загалом та віртуальної жанрології зокрема; з розробкою триангуляційного підходу до вивчення жанроутворювальних параметрів чат-комунікації; з доповненням теоретичних здобутків теорії лакунарності й інтернет-лінгвістики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх застосування в нормативних курсах із загального мовознавства, лінгвістичного аналізу тексту, лексикології англійської мови, лексикології французької мови, стилістики російської мови, стилістики української мови, теорії і практики перекладу, галузевого перекладу. Фактичний матеріал дисертації може бути використаний при укладанні перекладних словників із інтернет-лінгвістики, а також при дослідженні проблем корпусної лінгвістики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації висвітлювалися в доповідях на семи міжнародних наукових конференціях: Міжнародна конференція з проблем функціональної лінгвістики (Сімферополь, 2009), Міжнародна конференція з проблем лексико-граматичних інновацій у сучасних слов’янських мовах (Дніпропетровськ, 2009), “Пред’явлення світу в гуманітарних дискурсах ХХІ століття” (Луганськ, 2009), “Російська мова й література в Україні: проблеми дослідження й викладання” (Горлівка, 2009), “Психолінгвістика в ХХІ веку: результати, проблеми, перспективи” (Москва, 2009), “Жизнь языка в культуре и социуме” (Москва, 2010), “Мова і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 2010); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Сучасна наукова парадигма” (Горлівка, 2010).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати дисертаційного дослідження викладено в шістнадцяти публікаціях: в одинадцяти статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, затверджених МОНмолодьспорту України, та тезах доповідей п'яти наукових конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури (441 позиція, з яких 58 – іноземними мовами), списку джерел (39 найменувань), додатків (17). Повний обсяг дисертації – 282 сторінки, основний зміст викладено на 179 сторінках, додатки займають 60 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну дисертації, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, теоретичне й практичне значення здобутих результатів, указано форми апробації та структуру роботи.

У першому розділі “**Теоретичні засади вивчення віртуальної жанрології у сучасній лінгвістиці**” критично проаналізовано етапи наукового становлення віртуальної жанрології; визначено жанроутворювальні механізми – поліфонічність та елімінавання лакун – організації чату на системно-функціональному, лінгвокультурному, лінгвокогнітивному та лінгвопрагматичному рівнях та жанроутворювальні параметри чату – мережеву спільноту і базові концепти як когнітивно-прагматичні одиниці формування цієї спільноти.

Жанрова система є своєрідним каталізатором комунікативних тенденцій суспільства: виникнення нового жанру – завжди сигнал до формування нових комунікативних практик або нових мовленнєвих спільнот (Т. Erickson, С. Miller, J. Swales). Процес жанроутворення особливо активізувався з виникненням Інтернету. Комунікативна компетенція сучасного користувача припускає вільне володіння жанрами, зокрема притаманними лише інтернет-комунікації (Л. Компанцева, О. Сиротиніна).

Вибір жанру комунікації розглядають як поліпарадигмальну проблему, зумовлену розумінням прагматичної ролі жанру як інституалізуючої платформи (template) соціальної комунікації, яка структурує комунікативний процес (О. Луговінова, Л. Щипіцина, J. Yates). Для опису жанрів інтернет-комунікації вживаються кілька синонімічних термінів (*електронний жанр, гіпержанр, віртуальний жанр, дигітальний жанр, цифровий жанр, інтернет-жанр і медійний жанр*), які є синтезом традиційного лінгвістичного знання (жанр) і нової сфери дослідження – інтернет-комунікації.

Термін *віртуальний жанр* вважається дослідниками (О. Вавілова, Л. Компанцева, О. Луговінова, Л. Щипіцина,) найбільш доцільним, оскільки він пов'язаний із поняттям *віртуальна реальність*, яка твориться в Мережі і семантично продовжує термінологічний ряд, сформований на основі ключового слова *віртуальний* (*віртуальна мовна особистість* (Л. Компанцева), *віртуальна реальність* (П. Кондрашов, S. Herring, M. Shepard), *віртуальний час* (D. Crystal), *віртуальний простір* (О. Горошко).

Когнітивно-прагматична специфіка чату семантично закріплена вже в назві жанру. Експансія англійських основ (*chat* – “розмова”, “бесіда”, “балаканина”, *chut* – вигук “ну”, що виражає нетерпіння) започаткувала більш глобальний когнітивний процес – експансію термінів з англійської мови в інші: назва жанру *чат* набула статусу коду в мовній свідомості представників різних етнокультур. Інформація в чаті оновлюється практично миттєво і поширюється за моделлю *один – багатьом*. Ці особливості сприяли тому, що чати функціонують не тільки як самостійні жанри, але і входять до складу інших – блогів, персональних сторінок тощо, формуючи тим самим гібридність жанрової системи Інтернету (Є. Вавилова, П. Кондрашов, D. Crystal, M. Shepard).

Модель інтернет-жанру визначаємо як когнітивний інструмент, що зумовлює дискурсивну практику віртуальної мовленнєвої спільноти (Л. Компанцева, Т. Егіксона), а тому жанроутворювальними механізмами чату є: а) поліфонічність (мовна і культурна), що дає змогу органічно поєднати вербальний і невербальний компоненти комунікації; б) елімінування лакун на всіх рівнях організації дискурсу чатів (структурно-функціональному, лінгвокультурному, лінгвокогнітивному, лінгвопрагматичному).

Для дослідження чату важливі такі аспекти теорії лакуарності: виявлення міжмовних лакун (“плям на семантичній карті” образів свідомості комунікантів – І. Марковіна) та механізмів їх елімінування (заповнення лакун як збереження специфічності образу іншої культури у зіставленні з образом власної культури; компенсація – заповнення лакун шляхом добору квазіеквівалента); формування єдиних правил комунікації у жанрі для носіїв різних національно-мовних свідомостей; формування єдиної кодової системи учасників спілкування.

Виникнення лакун, неминуче в ситуації міжкультурної комунікації, зумовлює необхідність їхнього елімінування, що є механізмом розвитку комунікативної ситуації. Відкритість, дружелюбність, високий ступінь синхронності зворотного зв'язку – комунікативно-прагматичні характеристики, що зумовлюють культурну й мовну поліфонію – взаємодію вербальної (мовна/мовленнєва) і невербальної (що належить до інших знакових систем, ніж природна мова) систем, коди яких є стимулом подальшого розвитку чат-комунікації. Під мовною поліфонією розуміємо співіснування в єдиному комунікативному просторі кількох мов, що не завжди рівноправно функціонують. Жанру чату притаманна кодово-модальна поліфонія, яка реалізується в *реалізованих* текстах – *полікодових* (створений за допомогою знаків різних семіотичних систем) і *полімодальних* (сприйнятих різними сенсорними каналами).

Жанроутворювальними параметрами чату вважаємо: 1) *мережеву спільноту* – постійних користувачів, “коло своїх”, об'єднаних єдиними правилами й нормами комунікативної інтернет-поведінки, спільністю цілей комунікації, організованої за прагматикою “флешмобу” (“миттєвого натопву”), і 2) *концептуальну діяду* “свій – чужий”, яка є мінімальною одиницею, необхідною для здійснення чат-комунікації, і яка визначає когнітивні структури, сценарії поведінки як окремого відвідувача, так і мережевої спільноти чату, формуючи специфіку чату в англійській, французькій, російській, українській мовах.

Другий розділ “Методологічна база формування триангуляційного підходу до аналізу віртуального жанру” присвячено розробці комплексної методики аналізу жанру чату на основі триангуляційного підходу, який сформувався у лінгвістиці суспільства постмодерну з активізацією загальних методологічних принципів – експансіонізму й експланаторності: віртуальні жанри досліджуються маргінальними науками із залученням здобутків інформаційних технологій; виникла нова галузь лінгвістики – інтернет-лінгвістика.

Підходи до аналізу віртуальних жанрів базуються на різних критеріях: синхронність/асинхронність комунікації і кількість учасників (Ю. Бабасва, А. Войскунський, О. Сміслова); інтерактивність і ступінь її інтенсивності (Ф. Смирнов); прагматичні особливості перебігу комунікації (О. Вавілова); тип віртуальної особистості та її комунікативні практики (Є. Горний); співвіднесеність віртуальних і паперових жанрів (К. Crowston, M. Shepard, C. Watters, M. Williams); структурні характеристики інтернет-документа (К. Crowston, M. Williams); соціально прийнятий тип комунікативної дії (W. Orlikowski, J. Yates) тощо. Вивчення положень цих досліджень дозволило дійти висновку щодо необхідності застосування кількох підходів і методів, що сприяють отриманню об’єктивних знань про характеристики чат-комунікації.

Триангуляційний підхід запропоновано N. K. Denzin. Необхідність його застосування у лінгвістичних дослідженнях була обґрунтована Є. Тарасовим, на думку якого, “суть триангуляції полягає у тому, що в межах одного дослідження використовуються різні типи даних, залучаються кілька підходів і використовуються кілька методів”. Це дає змогу отримати істинні знання щодо об’єкта аналізу, які доповнюють одне інше. До дослідження віртуальних жанрів триангуляційний підхід застосовано Л. Компанцевою, Л. Щипіциною.

Дослідження жанру чату на основі триангуляційного підходу здійснювалося за такою методикою. На *першому етапі* на основі зіставно-типологічного було визначено жанроутворювальні параметри чат-комунікації усіх зіставлених мов (мережеві спільноти і концептуальна діада “свій – чужий”). На *другому етапі* – проаналізовано мережеву спільноту: із застосуванням дискурс-аналізу було досліджено комунікативні практики мережевої спільноти чату, визначено механізми жанроутворення (поліфонічність та слідування лакун) і комунікативні стратегії мережевої спільноти чату; на основі дистрибутивного аналізу крізь призму рівневого підходу зіставлено мовну організацію мережевої спільноти досліджуваних мов, а також референційний потенціал власних імен відвідувачів чату. *Третій етап* спрямовувався на аналіз концептуальної діади “свій – чужий” та зіставлення особливостей її вербалізації у чат-комунікації носіїв англійської, французької, російської, української мов: на основі інтерпретативного аналізу було вивчено контексти, побудовані на основі опозиції “свій – чужий”; концептуальний аналіз – спрямовано на дослідження і зіставлення репрезентацій діади “свій – чужий” у чат-комунікації мов, що досліджуються; контент-аналіз дозволив провести моніторинг інтернет-посилань, у яких актуалізовано концептуальну діаду “свій – чужий”; асоціативний аналіз – реалізацію концептуальної діади “свій – чужий” у мовній свідомості представників різних націй.

У третьому розділі “Когнітивно-прагматична організація жанру чату” визначено жанроутворювальний параметр (мережева спільнота) і жанроутворювальні механізми (поліфонічність та елімінування лакун) організації чату, проаналізовано семантику і референційний потенціал власних імен відвідувачів чату.

Чат-комунікація формується як культурно-мовна поліфонія, що ґрунтується на когнітивному парадоксі: ілюктивна настанова на самопрезентацію особистості поєднана із входженням у “коло своїх”, що спричиняє втрату ідентичності, розчинення в натовпі. Тому мережеві спільноти чатів визначають (І. Ейдман) як “миттєвий натовп” (флешмоб), комунікативні цілі яких припускають розвагу, поверхневу особистісну комунікацію, пошук друзів, обмін новинами. Поліфонічність дискурсу чатів зумовлена ефектом накладання мовних картин світу членів мережевих спільнот; онтологія поліфонічності полягає в полікодовості – використанні різних знаків різних семіотичних систем (літери + цифри в межах одного слова; слова + смайлик; слова + надлишкова графіка, літери й морфемні з різних мов та ін.) і полімодальності дискурсів – можливості їхнього сприйняття різними сенсорними каналами.

Butter-fly: You Pee !!! :)

pompol% % %: Ouais, ouais! Eh bah, ce n'est pas très actif quand je ne suis pas là ! ^^

Butter-fly: Ben oui ^^"

coco11: on peut <> sur bla bla ☺ coco (<http://www.loisirados.com>).

Наведений приклад демонструє розмовну стихію з усіма особливостями розмовного мовлення, актуалізованого в кодї, знайомому всім учасникам чат-спілкування: на фонетичному рівні – редукція голосних звуків аж до їхнього випадання (*ох тяж випадок*), звуконаслідування (*bla bla*); на графічному – використання семіотично значущих символів (смайлики, розділові знаки, що мають прагматику кооперації та передачі емоцій – !!! :) – усмішка, ^^ – здивування, <> – балачки), на лексичному – трансляція розмовного мовлення у формі просторічних лексем (*Ouais, ouais!* – “так, так!”, *Ben oui* – “мабуть, так, ну так”), на граматичному – уніфіковані форми звертань (*You Pee !!! :*) – видозмінене сленгове привітання, що має значення “клас!”, “супер!”; використання знаків різних семіотичних систем в іменуванні комунікантів (*pompol* % % %, *coco11*); мовна гра, спрямована на нову інтерпретацію назв (*Butterfly* – метелик, *Butter-fly* – літаюче масло).

Поліфонічність чат-комунікації є тим жанроутворювальним механізмом, дія якого виявляється у кодово-модальній поліфонії креолізованих дискурсів чатів (англ.: ☺Hi; фр.: *l'ensemble* ☺; рос.: *ха-ха-ха* ☺; укр.: *так-так-так* ☺); використанні кількох мов у тому самому чаті (англ.: *Salut! Whats ur name?*; фр.: *Hi!!! comment va la vie?*; рос.: *Лакер или лаймер?* ☺; укр.: *Тя Нуб?*); автоматичному перекладі дискурсів чатів на *Lingva Franka* (мовою-посередником) (англ.: *UR lamer BABY*; фр.: *et vous save?*; рос.: *Сейчас я на сейф нажму*; укр.: *а він лакер*).

Lingva Franka спостерігається в російській та українській транслітерації (*лакер* – від англ. *lucker*) та транскрипції (*Сэйв* від англ. *Save*). При цьому значення використаних лексем є однаковим у зіставлених мовах (*нуб* – новичок).

Дискурс чатів представлений розмовною стихією, відтворення якої припускає заміну аудіовиражальних лакун і лакун розмовності. Цей процес зумовлений неконгруентністю віртуальної й реальної комунікації, змішуванням форм усного й письмового мовлення і передбачає формування образу специфічних реалій, процесів, станів, зовнішніх стосовно узуального досвіду носія певної національної мовної свідомості. Процес делакунізації триває на всіх рівнях організації чату.

Аудіовізуальні лакунні чат-комунікації заповнюються на фонетичному й графічному рівнях і мають міжмовний характер, тобто реально не існують у мові, але потенційно готові до реалізації у мовленні. Існування цих лакун ускладнює процес комунікації, тому процес делакунізації є також жанроутворювальним механізмом, що сприяє формуванню кодової компетенції представників мережевої спільноти зіставлюваних мов: англ.: *thnx* (thanks), *UR* (*you are* або *your*); фр.: *jdr* (*j'adore*) *les souchis et vs* (vous)? (редукція написання слів і конструкцій в англословній і франкомовній чат-комунікації, що відбиває особливості сучасної розмовної англійської мови, зокрема її американський варіант); рос.: “*Ну воооот это лучше там Меган ты на каникулах?*”, “*кадела?*”; укр.: “*а що неможна, йа не для тобі та не твоюа?*” (адаптація написання слів до неправильної усної вимови слів).

У зіставлюваних мовах вироблено єдині принципи заповнення просодичних лакун, що свідчить про транснаціональний процес створення спільних когнітивних множин мережевих спільнот інтернет-ресурсів. Написання слів і фраз великими літерами в семіотичі чату дорівнюється до лемента (англ.: *WHERE R U PEOPLE!?!?!?!?!*, *I SAVED THEM*; фр.: *FAISONS CONNAISSANCE!!!*, *OU ETES-VOUS?*; рос.: *ДЕФЧОНКЫЫЫ ВЫ ГДЕЕ????*, *ЖЕНЯ ДАВАЙ ПОЗНАКОМИМСЯ*; укр.: *ДЕ МІЙ ПОДАРУНОК??*, *НУ ЯК ТИ ТАМА?*); ефект шепотіння створюється за допомогою значків * *, що визначають тип комунікації конфіденційного змісту; модуляції голосу передаються за допомогою вживання великих літер у репліках (англ.: *YOU TROLL in typing it*; ; фр.: *tout dans ta CHAMBRE!*; рос.: *зову в хорошую КОМПАНИЮ!*©); укр.: *УСІ на приколі!*); повторенням голосного як вираження емоцій (англ.: *SOOOO COOL!!*, *DON'T cry 2 me*; фр.: *EXCELLEEEEEENTE!!!!*, *Je veux aller à UNE FETE!!*; рос.: *ОооооооХ!!*, *ДАРОФФФКИ!!!*; укр.: *ГаААААрнюня!!!!*)), *НАХАББ!*); використанням звуконаслідувань (англ.: *huh huh*, *HA-NA-NA*; фр.: *ho ho*, *ah-ah!*; рос.: *ха-ха*, *гылы*; укр.: *хі-хі-хі*, *хо-хо*) тощо.

Моделюючи хронотоп, уживаючись в ігрову ситуацію, відвідувачі чату формують нову мовну картину світу своєї спільноти, заповнюючи просторово-часові лакунні. Виявлено чотири моделі заповнення таких лакун: 1) полісемантичні питання в англійській й слов'янських мовах з використанням топонімів і паравербальних засобів (англ.: *Is it New York or New Jersey or New Orleans or Evendontcha-know-what-else-New...where you come from??*, *WHTF GOINNON HERE?*; фр.: *Vous êtes venu de loin?*, *Et peut aller dans la vraie vie?*; рос.: *Это русский или украинский чат?*, *А может Всем ПЛЕВАТЬ???*; укр.: *А ти звідки?*, *Ащо яТОБі чимось зобов'язний?*); 2) використання стикетних формул, які відбивають відмінності в концептуалізації часу доби у зіставлюваних картинах світу (англ.: *AVO* (Afternoon), *G'DAY* (GoodDay), *GE* (Good Evening); фр.: *(BJ* (bonne journée), *ST* (salut), *BR* (bonsoir)); рос.: (*привіт*, *здрастуйте*, *добрий день*); укр.: (*привіт*, *здорова*, *доброго вечора*)); 3) жаргонні вітання (англ.: *halo*, *HiK*;

фр.: *Saluuutiii, Bonsoooir!*; рос.: *дарофки, хай*; укр.: *пріва, привітики*); 4) формування ситуації теперішнього часу за допомогою граматичних форм, відтворення подій пов'язаних з моментом мовлення або моментом письмової фіксації входження в чат відвідувача (англ.: *12:56:12candy enters the room, 22:12:10Kevin20 enters the room*; фр.: *22:45:11FLir entra dans la chamber, 09:12:37MaCHO entra dans la chamber*; рос.: *20:26:30 fancy@!! входит в комнату, 12:15:09Patty присоединился/лась*; укр.: *16:33:40 Fantaiа вийшла у кімнату, 18:48:12хорошулька приєднався/лася*).

Лакуни самоідентифікації членів мережевої спільноти чатів заповнюються за допомогою референційного потенціалу ніків, який має значення для розуміння комунікативно-прагматичних настанов віртуальної мовної особистості. У чат-комунікації зіставлюваних мов ніки учасників об'єднано у шість груп (табл. 1).

Таблиця 1

Мовленнєві стратегії іменувань учасників чат-спілкування

	Типи іменувань учасників чат-комунікації	Англійська мова	Французька мова	Російська мова	Українська мова
1	Результативні імена, каузуатори	<i>BeatY_baby niceeeeeeeest _kity</i>	<i>chatE_délicie sE SAUV@ GESHERI\$\$\$ \$\$ON</i>	<i>ОДИНОК АЯ_МатА фаНатик WWE</i>	<i>Відмінник МірМуляд@</i>
2	Актуальні імена	<i>SweetDream x TiN-TiN</i>	<i>BatmnEnSlip Sugar_fille</i>	<i>Севастоп_ Олька МальшиКА</i>	<i>ПтаШенят Ко СПІВРОЗ- МОВНИК</i>
3	Імена за характером	<i>late_sumer Pina Colada</i>	<i>fin de l'automne PamelLe;</i>	<i>Непрочит анаяКнига Позитиф- МАльчик</i>	<i>ВТомлений_ Егоїст ЯХОчу</i>
4	Функціональні імена	<i>The_GIRL_a t_P@RTY youwantme</i>	<i>mInxd@ns le ro\$e ParisTour</i>	<i>ем_людей_ За_долги Ново-Нор</i>	<i>Юрист_У_В Ідпусці Вітер3000</i>
5	Пронімінальні імена, сформовані на основі когнітивного парадоксу	<i>Negative_A ngel UglyBeauty</i>	<i>Le_@_petit_ Géant L'OBSCURIT E SOLAIRES</i>	<i>БезНикаЯ ЧЕБурАТи НО</i>	<i>!!Дівчинка!! КАЛИНКА</i>
6	Іллокутивні імена	<i>Is U SuperCactus Baby For PositiFFFF</i>	<i>Parles-moi d'amour et_ne_veulent _pasMarcher</i>	<i>Любите_ ли_Вы_ Барнса Секс_ПА РЕНЕК_ ЖДЕТ</i>	<i>Якби_я_ мала_крила знайомимось</i>

У четвертому розділі “Концептуальна діада “свій – чужий” як жанроутворювальний параметр чату” виявлено релевантні ознаки концептуальної діади “свій – чужий”; здійснено: етимологічний і семантичний аналіз номінацій концептуальної діади “свій – чужий”; інтерпретативний аналіз асоціацій, пов’язаних із зазначеною концептуальною діадою; дискурс-аналіз комунікативних стратегій, що забезпечують реалізацію досліджуваної діади у жанрі чату.

Концептуальна діада “свій – чужий” – одна з базисних концептуальних опозицій, що мають вираження в будь-якій мові, зокрема: 1) у семантиці лексичних одиниць, 2) у типових сполученнях, де взаємодія семантики слів, що поєднуються, робить одні синтагми нормативними в мові, а інші – нетиповими, 3) у семантиці речення – у відносній сталості значенневих акцентів (присутність суб’єкта сприйняття / оцінки, об’єкта оцінки, локалізації у просторі “своєму” або “чужому”, предикаті, що містить сему ‘рух’. Ця концептуальна діада є базовою для формування прагматики чату, оскільки визначає “коло своїх” мовленнєвої спільноти, яка володіє нормами організації жанру, моделює ситуацію комунікації, виступає структурним параметром жанрової організації.

Механізм реалізації діади “свій – чужий” передбачає формування концептуальної системи як окремого відвідувача, так і мережевої спільноти; є результатом моделювання структури репрезентації знань у жанрі чату, що продукує розширення меж чат-комунікації – створення мультілінгвальних чатів з переключенням кодів, яке свідчить про перетин когнітивних просторів носіїв різних мов та наявність концептів, значущих для організації багатомовної чат-комунікації. Проте наповнюваність опозиції “свій – чужий” у чат-комунікації зіставлюваних мов різна. У російській та українській картинах світу ця опозиція є семіотичною межею в міжкультурній комунікації; когнітивною основою визначення співрозмовника в термінах *свій vs. чужий*; когнітивно-прагматичною умовою формування дискурсів *ідентичності й відчуження*; параметром протиставлення своєї культури іншим культурам. Реалізація опозиції “свій – чужий” у мовній свідомості носіїв англійської і французької мов більш вузька – розмежування відбувається переважно кризь призму національної ідентичності.

У російській і українській мовах, на відміну від французької й англійської, в опозиції “свій – чужий” семи ‘друг – ворог’ не є ключовими. Англійський і французький лексикографічний матеріал пропонує майже однакові семантичні трактування розглянутої опозиції. Як антонім до слова *чужий* пропонується лексема *друг*, семантика якої розкриває лише один аспект концепту *свій* (*a person who is known well and is fond of; a person on the same side in a struggle; one who is not an enemy or foe*). Водночас лексема *друг* в англійській і французькій мовах має семи, які не входять до поняття *свій* у російській та українській – ‘близький партнер’ (*intimate associate*), ‘близьке/інтимне знайомство’ (*close acquaintance, qui est aimé d'une autre personne ou qui l'aime*), ‘той, хто співчуває комусь’ (*something thought of as like a friend in being helpful, reliable*), ‘той, хто доброзичливо висловлюється про когось’ (*personne qui a un goût particulièrement prononcé pour quelqu'un ou quelque chose représentant une valeur; qui a un goût particulièrement prononcé pour quelqu'un ou quelque chose représentant une valeur*).

Концептуалізується діада “друг – ворог” у свідомості носіїв англійської і французької мов за посередництва військової термінології: система впізнання “свій – чужий” визначається як англ.: *friend-or-foe identification system*; фр.: *identification ami ou ennemi (IFF)*.

Тлумачні словники англійської і французької мов лексему *чужий* визначають крізь категорію ідентичності – національної (*foreign; alien; celui, celle qui n'est pas d'un pays, d'une nation donnée; qui est d'une autre nationalité ou sans nationalité*); географічної (*of another place or locality; not of one's own or a particular locality, environment, or kind; plus largement, qui est d'une communauté géographique différente*). В англійському лексикографічному осмисленні слова *чужий* є ще одна сема, що позначає ‘відхилення від загальноприйнятої соціальної, моральної та ін. норми’ (*Not previously known; unfamiliar. a. Out of the ordinary; unusual or striking. b. Differing from the normal*). Лексикографічні відомості свідчать про те, що концепт *чужий* має близьке семантичне наповнення у зіставлених мовах, водночас як концепт *свій* – один з базових для формування картини світу росіян і українців, в англійській і французькій мовах становить лакуну. Таким чином, опозиція “свій – чужий” фіксує відмінність у світовідчуттях носіїв зіставлених мов усередині тих мовних спільнот, до яких ці люди належать: мовна й концептуальна картини світу росіян і українців мають біполярну структуру, що визначається опозицією “свій – чужий”, тоді як у картині світу носіїв французької і англійської мов наявний тільки концепт *чужий*, що пояснюється особливостями їх мовної свідомості – більшою настановою на індивідуалізацію й відокремлення.

Здійснений асоціативний, дискурс- і контент-аналіз чат-комунікації дають змогу дійти висновку про те, що лакунарність концепту *свій* у свідомості носіїв англійської і французької мов частково нівелюється збірним поняттям *сукупного об'єкта*, але його семантична розмитість, з одного боку, створює умови для протиставлення концепту *чужий* за принципом визначення статусу *не-Ми* (асоціації *cohort, collaborator, confederate, supporter, sympathize; association, membre, groupe, aide*; *idée, projet, rejoindre; mission*); з іншого, – актуалізує семи ‘анонімність’ й ‘індивідуалізм’ у прагматичі англійської і французької чат-комунікації.

На основі асоціативного експерименту було виявлено, що до категорії *чужий* у чатах зіставлених мов належать три категорії відвідувачів (табл. 2).

Персонажі *спостерігач* і *гість* є жанроутворювальними. До персонажа *спостерігач* ставлення в чатах усіх зіставлених мовах негативне: англ.: *AGRO – hostile, angry, aggravation, trouble; CRUNK – Crazy and drunk*; фр.: *APE – folle, sot, bête*; *CUCKOO – idiot, stupide*; рос.: *подслушиватель и сплетник*; укр.: *сам нічого розумного сказати не може, пуста людина*. Мовна особистість *гість* сприймається як “запрошений чужий”, що узгоджується з нормами комунікації *своїх*. Асоціації, які характеризують гостя чату, мають семи ‘рух’ (англ.: *come to us*; фр.: *est venu nous*; рос.: *к нам вернулся*; укр.: *до нас прийшов*), ‘мінливість’ (англ.: *GA – go ahead; GINGER – person with red hair*; фр.: *GEEZER – personnes âgées; FCA – fera connaissance agréablement*; рос.: *может остаться в чате; еще ни с кем не знаком; может стать чужим, временный*; укр.: *всі колись були та будемо придивлятися до майбутнього; подивимося, може й стане своїм*). Категорія *гість* знаходиться між концептами *свій* й *чужий*.

Категорії відвідувачів чатів

	Категорії відвідувачів чатів	Англійська мова	Французька мова	Російська мова	Українська мова
1	Відвідувачі, які не дотримуються норм комунікації жанру	<i>Flood, capslock, not in the subject, stupid nick</i>	<i>Les inondations, capslock, hors sujet, Pseudo stupides</i>	<i>Флудит, кап сит, не в теме, дурацкий ник</i>	<i>Флудіт, капсіт, ні в топіке, дурне прозвисько</i>
2	Мовні особистості, які не дотримуються комунікативних принципів Інтернету	<i>communicate poorly, spammer</i>	<i>viole les règles des relations dans le chat, spammer</i>	<i>плохо общается, спамер</i>	<i>нав'язується, спамер</i>
3	Персонажі-спостерігачі	<i>Guest, nonickname</i>	<i>Invités, pas de nom</i>	<i>Гость, без имени</i>	<i>Гість, безнікий</i>

Межа між своїм (сукупним об'єктом) і чужим зумовлена низкою соціолінгвістичних параметрів. У всіх досліджуваних мовах до цих параметрів належать такі: гендер і сексуальна орієнтація (англ.: *gay*, фр.: *la lesbienne*, рос.: *нетрадиционная сексуальная ориентация*, укр.: *гей*), вік (англ.: *adulte*; фр.: *vieux*; рос.: *взрослый*; укр.: *старий*), соціальний статус (англ.: *lawyer*; фр.: *banquier*; рос.: *предод*; укр.: *ділова жінка*).

В англо- та франкомовних чатах категорію *чужий* визначають національний та етнічний фактори (*l'Anglais; de loin, le métis; d'une autre culture, mal assimilé, la contrefaçon, l'Africain, éloigné, autre nation, non démocrate, intolérant, ethnique; foreigner foreign origin*). Асоціації, що містять сему 'заперечення демократичних цінностей', в англійській і французькій чат-комунікації характеризують категорію *чужий*: *undemocratic/non démocrate, intolérant/ intolérant conservative*. Для російської і української мов категорію *чужий* визначають асоціації, що мають сему 'непатріотичний': *не патриот, против народа, предатель; не патриот, не за ддя народу, тоталітарний*.

В англійській і французькій мовах асоціації до концепту *чужий* мають спільну сему 'несхожість на нас (мене)': *other, différent, specific, peculiar odd, strange, not the same as we are, accidental, casual; autre, l'autre; d'une autre culture*; 'заперечення демократичних цінностей': *undemocratic/non démocrate, intolérant/ intolérant conservative*. В російській і українській мовах значущими семами називання концепту *чужий* є 'відсутність щиросердечної близькості' (*неблизкий, неродной, нет душевной близости, чужой по духу, неблизкий, далекий по духу*), 'різниця в поглядах' (*чужой по духу, нет ценностей, другие ценности, разные взгляды; інші погляди, духовно далекий*), 'неможливість увійти в коло своїх' (*не наш, не свій*). Крім того, концепт *чужий* актуалізує значення, не зафіксовані тлумачними словниками ('нещирість', 'фальш', 'комунікативний вакуум', 'розчарування'), які визначають причини переходу з категорії *свій* до категорії *чужий*.

Концепт *чужий* у чат-комунікації не тільки реалізує значущі для зіставлених мов семи, але й ще більшою мірою диференціює відмінності в мовних картинах світу віртуальних мовленнєвих спільнот. Ці ж висновки підтверджуються й даними дискурс-аналізу.

У дослідженні визначено два основні прагматичні принципи організації чатів: 1) формування *Му-інклюзивного* як *сукупного об'єкта* в англомовних політичних чатах (метонімічне *Му – America The Beautiful*; актуальне *Му – Our political chat room is getting well-ranked on the search engines, and here's where I need your help. We do get people in here every day, but usually just one at a time. We do get people! People hear?*; колегіальне *Му – We want your input. We really need your decision on this question. Let's make America better. The Two Party system is over*; загальнонаціональне *Му – I continue to pledge allegiance to the Flag of the United States of America, even though George W. Bush is doing his best to destroy the republic for which it stands, we must remain one nation under God, indivisible in spite of "he decider", with liberty as written by our forefathers (not Bush) in the constitution of the United States of America and justice for all American citizens regardless of political affiliation, gender, gay or lesbian lifestyle, race, net worth, religion, abortion & stem cell beliefs, or hatred for the current potus who has abused his powers time and time again*); 2) актуалізація концепту *свій* (у російсько-/україномовних чатах) з метою об'єднання людей, "близьких за духом" (*Любой чат имеет собственный "формат", который позиционируется администрацией с целью формирования определенного сообщества людей, близких по взглядам и интересам. – secret4u.ru; Кримський чат для близьких за духом людей, які приймають світ таким, який він є. – directory.start.crimea.ua; чат для близьких за духом людей, які проти забобонів, що нав'язують. – chat.infan.ru*).

У франкомовних чатах ці прагматичні принципи представлені частково: політичні чати є перехідним етапом до більш глибокого осмислення проблем у форумах і блогах – вони створюються як тимчасовий ресурс, що передує публікації матеріалів у ЗМІ; другий принцип, пов'язаний зі словосполученням *âme sœur*, досить активно використовується в організації чатів, але його наповнення суттєво відрізняється від російсько-/україномовних чатів. Актуалізація словосполучення *âme sœur* у франкомоній мові припускає лише пошук партнерів для шлюбу й любовних стосунків (*la rencontre de l'âme sœur intéresse deux catégories de personnes; les célibataires et les personnes qui ne réussissent pas leur vie de couple; l'âme sœur est la personne qui va nous comprendre le mieux et nous rendre heureux; la rencontre de l'âme sœur est à la fois la rencontre d'un ami ou une amie et un amant ou une amante*). Таким чином, здобуті результати дискурс- і асоціативного аналізу чатів підтверджують припущення про "другоцентричність" української і російської лінгвокультури, "анонімність" англомовної культури і проміжне положення франкомовної спільноти.

Системність мовної свідомості та її національно-культурна специфіка реалізуються як у мовленнєвій поведінці представників віртуальної комунікації зіставлених мов, так і в параметрах жанроутворення. Це положення знайшло відображення в реалізації концептуальної діади "свій – чужий" у російсько-/україномовній чат-комунікації, "сукупний об'єкт – чужий" в англомовній і франкомовній чат-комунікації.

Загальні результати дослідження дають змогу зробити такі **висновки**:

Теоретико-методологічна концепція дисертаційного дослідження базується на таких положеннях: 1) модель віртуального жанру – це когнітивний інструмент, що визначає дискурсивну практику віртуальної мовленнєвої спільноти; 2) триангуляційний підхід до аналізу віртуальних жанрів, що передбачає комбінацію якісних і кількісних методів, які доповнюють один одного, використання різних даних, звернення до кількох підходів – у межах одного дослідження, є найбільш продуктивним; він дозволяє визначити жанроутворювальні параметри комунікативних практик Інтернету; 3) розвиток жанру чату відбувається за рахунок поліфонічності (що реалізується у полікодовості – використанні різноманітних онтологічно різних семіотичних систем (літери + цифри в межах одного слова; слова + надлишкової графіки, літери й морфеми з різних мов), полімодальності дискурсів чатів – можливості їх сприйняття різними сенсорними каналами) та елімінування лакун – прогалін на “семантичній карті” свідомості комунікантів; 4) *мережева спільнота* – постійні користувачі певного мережевого ресурсу (“коло своїх”, об’єднаних єдиними нормами й спільністю цілей комунікації), що здійснюють комунікативну практику в єдиних жанрових межах – значуща жанроутворювальна одиниця чату; 5) жанроутворювальний характер базового концепту забезпечує стабільність жанру, що зумовлено його ключовою роллю у формуванні єдиної когнітивної множини учасників комунікації; 6) до жанроутворювальних базових концептів чат-комунікації належить концептуальна діада “свій – чужий”. Концептуальна картина світу українців і росіян має біполярну структуру, що визначається концептуальною діадою “свій – чужий”. У французькій і англійській мовах наявний лише концепт *чужий*, що пояснюється більшою настановою на індивідуалізацію й відокремленість франкомовних і англомовних учасників чат-комунікації.

Запропонована методика триангуляційного підходу до аналізу віртуального жанру виявилася ефективною у визначенні спільних і відмінних особливостей реалізації жанроутворювальних одиниць (мережевої спільноти і базового концепту) у чат-комунікації зіставлених мов.

Поява нового жанру є сигналом виникнення нової мовленнєвої спільноти з новою комунікативною практикою. Мережева спільнота чатів становить “миттєвий наговп”. Блокутивні настанови її представників спрямовані на поверхневу особистісну комунікацію, пошук друзів, обмін новинами. Дискурсивна поліфонічність МС чатів визначається як модель соціальної поведінки, що передбачає формування єдиної мовленнєвої спільноти й відрізняється терпимим ставленням до мовних і комунікативних помилок. Комунікативна діяльність мережевої спільноти відрізняється децентралізованістю, креолізованістю, динамічністю; їй притаманна мовна гра і такі мовленнєві стратегії: ендемічна, оцінна, девіантна, фасцинації. Самоідентифікація членів мережевої спільноти чатів передбачає актуалізацію референційного потенціалу ніків.

Онтологія поліфонічності чатів має жанроутворювальний характер. Дискурси чатів є когнітивно-прагматичною єдністю вербальних і невербальних знаків, що формують середовище візуалізованої інформації, що економить час та інтелектуальні зусилля, витрачені учасниками чат-комунікації на сприйняття

інформації. На мовленнєвому рівні поліфонічність виявляється в кількох аспектах: кодово-модальній поліфонії креолізованого дискурсу чатів; використанні кількох мов в одному й тому ж чаті; автоматичному перекладі дискурсу чату на *Lingva Franca*. Мовленнєва поліфонія служить засобом глобалізації чат-комунікації, розширення “кола своїх” за рахунок подолання мовних бар’єрів. Включення кодів інших семіотичних систем є свідченням дискурсивної ускладненості жанру чату, його багатовимірної організації. Поліфонія чатів сприяє взаємопроникненню національних мовних картин світу, когнітивному накладанню мовних свідомостей представників різних культур.

Розвиток жанру чату відбувається за рахунок поповнення його лакуарності, яка зумовлює формування образу специфічних реалій, процесів, станів, зовнішніх відносно узуального досвіду носія певної національної мовної свідомості. На системно-функціональному рівні процес делакунізації заповнює когнітивно-прагматичні прогалини низки аспектів мовної картини світу мережевої спільноти – просторово-часового, визначеності/невизначеності особи мовця, розмовності; на лінгвопрагматичному рівні – елімінуються аудіовиражальні і лакуни розмовності; на лінгвокогнітивному – чужий образ (як у мовній свідомості окремої віртуальної особистості, так і мережевої спільноти) замінюється аналогом, дібраним серед образів “свої” свідомості – лакуарність концепту *свій* у мовній свідомості носіїв англійської і французької мов нівелюється збірним поняттям сукупний об’єкт.

Когнітивну основу кожного віртуального жанру формує базовий концепт, який зумовлений цілями комунікативної практики мережевої спільноти. Для жанру чатів – це концептуальна діада “свій – чужий”. Було виявлено такі особливості її вербалізації: *спільним* у чат-комунікації мов, що досліджуються, є визначення категорії *чужий*, до якої належать комуніканти, що не дотримуються норм комунікації жанру, комунікативно не компетентні, а також ті, що обрали роль спостерігача; вербалізація соціолінгвістичних та прагматичних параметрів, за яких протиставляються *свої* й *чужі*; вербалізація комунікативних норм поведінки в чаті; *відмінності* полягають у реалізації концептуальної діади як “свій – чужий” – в російсько-/україномовній чат-комунікації; “сукупний об’єкт – чужий” – в англійській і франкомовній; концепт *свій* визначається базовим для картини світу українців і росіян у чат-комунікації, в англійській і французькій мовах він демонструє крайній ступінь лакуарності – немає концепту, семема, лексеми.

Концептуальна діада “свій – чужий” визначає межі чат-комунікації: у мультилінгвальних чатах ці межі розширюються, що забезпечується створенням єдиної полікодової системи комунікації; у політичних англійських міні-чатах, навпаки, межі жанру звужуються за рахунок обмеження аудиторії прихильниками якоїсь однієї політичної сили тощо. Межі концептуальної діади “свій – чужий” не мають абсолютного характеру, в жанрі чату вони зміщуються, що може бути представлено такою парадигмою: *чужий (спостерігач) – чужий – інший (гість) – свій / сукупний об’єкт*.

Представлена парадигма є динамічною, а її компоненти можуть отримувати нове наповнення, дослідження і зіставлення якого у різних мовах становлять перспективи подальших наукових праць.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Андріанова Н. С. Віртуальний дискурс в культурі постмодерну / Н. С. Андріанова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – № 1 (164). – С. 5–12. – (Серія “Філологічні науки”).
2. Андріанова Н. С. Linguistic peculiarities of English IRC / Н. С. Андріанова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – № 19 (158). – С. 175–181. – (Серія “Філологічні науки”).
3. Андріанова Н. С. Комунікативний метод викладання іноземних мов / Н. С. Андріанова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2008. – № 16 (155). – С. 5–8. – (Серія “Філологічні науки”).
4. Андріанова Н. С. Жанри Інтернет-комунікації: про деякі підходи / Н. С. Андріанова // Вісник Дніпропетровського національного університету. – 2008. – Вип. 14. – Т. 16. – № 11. – С. 14–21. – (Серія “Мовознавство”).
5. Андріанова Н. С. Чат-комунікація: лінгвокультурологічний аспект / Н. С. Андріанова // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. – Симферополь, 2009. – Т. 22 (61). – № 2. – С. 7–10. – (Серія “Филология. Социальные коммуникации”).
6. Андріанова Н. С. Інтернет-комунікація: жанрологічний підхід / Н. С. Андріанова // Наукові записки Луганського національного педагогічного університету [Пред’явлення світу в гуманітарних дискурсах ХХІ століття]. – Луганськ: Альма-матер, 2009. – Вип. 8. – Т. 2. – С. 14–21. – (Серія “Філологічні науки”).
7. Андріанова Н. С. Жанрові характеристики чату / Н. С. Андріанова // Мовні і концептуальні картини світу: [зб. наук. пр.]. – К.: Видав. Дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 26. – Ч. 1. – С. 11–14.
8. Андріанова Н. С. Лінгвістичні особливості самопрезентації в чат-комунікації / Н. С. Андріанова // Матеріали ІV Міжнарод. научн. конф. [“Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках”], (Дніпропетровськ, 9–10 апреля 2009 г.). – Дніпропетровськ: Пороги, 2009. – С. 234–237.
9. Андріанова Н. С. Міжкультурна комунікація vs чат-комунікація / Н. С. Андріанова // Матеріали Міжнарод. наук. конф. молодих науковців [“Людина. Мова. Культура”], (Горлівка, 3 квіт. 2009 р.). – Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2009. – С. 10–14.
10. Андріанова Н. С. Лінгвопрагматичні характеристики самопрезентації особистості в чат-комунікації / Н. С. Андріанова // Тезиси докладов ХVІ Міжнарод. симпозиума по психолінгвистике и теории коммуникации [“Психолінгвистика в ХХІ веке: результаты, проблемы, перспективы”] (Москва, 15–17 июня 2009 г.). – М.: Эйдос, 2009. – С. 322–323.
11. Андрианова Н. С. Лингвопрагматические характеристики личности в чат-коммуникации / Н. С. Андрианова // Язык и сознание: психолінгвістическіе аспекты: [тезиси] / [под ред. Н. В. Уфимцевой, Т. Н. Ушаковой]. – М.; Калуга: Эйдос, 2009. – С. 110–111.
12. Андріанова Н. С. Нік відвідувача чата як мовний вчинок / Н. С. Андріанова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2010. – № 910. – Ч. 2. – С. 405–407.

13. Андріанова Н. С. Modern virtual world as a new paradigm of communication / Н. С. Андріанова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 3 (190). – С. 99–104. – (Серія “Філологічні науки”).

14. Андріанова Н. С. Інтернет-комунікація – реальність або симулякр / Н. С. Андріанова // Вісник Дніпропетровського національного університету. – 2010. – Вип. 16. – Т. 18. – № 11. – С. 3–8.

15. Андріанова Н. С. Концепти чат-комунікації як когнітивна основа жанру / Н. С. Андріанова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. 2010. – Вип. 89 (1). – С. 381–385. – (Серія “Філологічні науки (мовознавство)”).

16. Андріанова Н. С. Нік відвідувача чату як мовленнєвий вчинок / Н. С. Андріанова // Матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. [Сучасні наукові парадигми] (Горлівка, 12 берез. 2010 р.). – Горлівка : Вид. ГДППМ, 2010 – С. 3–6.

АНОТАЦІЇ

Андріанова Н. С. Когнітивно-прагматичні та лінгвокультурні характеристики спілкування в жанрі чату (на матеріалі англійської, французької, російської, української мов). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.15 – загальне мовознавство. – Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов, Горлівка, 2012.

У дисертаційному дослідженні запропоновано новий триангуляційний підхід до зіставного вивчення когнітивно-прагматичних та лінгвокультурних особливостей спілкування в жанрі чату носіїв англійської, французької, російської, української мов. Охарактеризовано когнітивно-прагматичну організацію мережевих спільнот в англійській, французькій, російській, українській мовах; виявлено жанроутворювальні механізми чату – поліфонічність та елімінування лакун – у мовній свідомості його відвідувачів; встановлено спільні закономірності та відмінності у вербалізації концептуальної діади “свій – чужий” у чат-комунікації носіїв англійської, французької, російської та української мов; проаналізовано асоціативні, семантичні й дискурсивні реалізації концептуальної діади “свій – чужий” у чат-комунікації представників англійської, французької, російської та української мережевих спільнот.

Ключові слова: жанр чату, жанроутворювальні механізми чату, елімінування лакун, мережева спільнота, поліфонічність, концептуальна діада “свій – чужий”, триангуляційний підхід.

Андріанова Н. С. Когнітивно-прагматические и лингвокультурные характеристики общения в жанре чата (на материале английского, французского, русского, украинского языков). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.15 – общее языкознание. – Горловский государственный педагогический институт иностранных языков, Горловка, 2012.

В диссертационном исследовании предложен новый триангуляционный подход к сопоставительному изучению когнитивно-прагматических и лингвокультурных особенностей общения в жанре чата носителей английского, французского, русского, украинского языков. Охарактеризована когнитивно-прагматическая организация сетевых сообществ в английском, французском, русском, украинском языках; выявлены жанрообразующие механизмы чата – полифоничность и элиминирование лакун – в языковом сознании его посетителей; установлены общие закономерности и отличия в вербализации концептуальной диады “свой – чужой” в чат-коммуникации носителей английского, французского, русского, украинского языков; проанализированы ассоциативные, семантические и дискурсивные реализации концептуальной диады “свой – чужой” в чат-коммуникации представителей англоязычного, франкоязычного, русского, украинского сетевых сообществ.

Теоретико-методологическая концепция исследования базируется на таких положениях: 1) модель виртуального жанра – когнитивный инструмент, определяющий дискурсивную практику виртуального речевого сообщества; 2) триангуляционный подход к анализу виртуальных жанров, который предусматривает комбинирование независимых и количественных методов, дополняющих друг друга, обращение к нескольким подходам в пределах одного исследования, является наиболее продуктивным; способствует определению жанрообразующих параметров коммуникативных практик Интернета; 3) развитие жанра чата происходит за счет полифоничности (что реализуется в поликодности – использовании разнообразных онтологически различных семиотических систем и полимодальности – возможности восприятия по разным сенсорным каналам дискурсов чатов) и элиминирование лакун – пробелов на “семантической карте” сознания коммуникантов; 4) сетевое сообщество – сообщество постоянных пользователей определенного сетевого ресурса, “круг своих”, объединенных едиными нормами и общностью целей коммуникации, осуществляющих коммуникативную практику в единых жанровых границах, – значимая жанрообразующая единица чата; жанрообразующий характер базового концепта обеспечивает стабильность жанра, что обусловлено его ключевой ролью в формировании единого когнитивного множества участников коммуникации; б) к жанрообразующим базовым концептам чата относится концептуальная диада “свой – чужой”. Концептуальная картина мира украинцев и русских имеет биполярную структуру, которая определяется оппозицией “свой – чужой”.

Было установлено, что сетевые сообщества чатов представлены “мгновенной толпой”, их коммуникативная деятельность отличается децентрализованностью, креолизованностью, динамичностью, языковой игрой и следующими речевыми стратегиями: эндемической, оценочной, девиантной, фасцинации. Самоидентификация коммуникантов предусматривает актуализацию референциального потенциала ников.

В исследовании выявлены следующие особенности вербализации диады “свой – чужой” в чат-коммуникации исследуемых языков: *общим* является идентификация категории *чужой*, к которой относится коммуникативно не компетентные личности либо избравшие роль наблюдателя; вербализация

социолингвистических и прагматических параметров, на основе которых противопоставляются *свои* и *чужие*; вербализация коммуникативных норм поведения в чате; *отличия* состоят в вербализации диады “свой – чужой” – в русско-/украиноязычной чат-коммуникации; “совокупный объект – чужой” – в английской и французской; концепт *свой* определяется базовым для картины мира россиян и украинцев, в английском и французском языках он демонстрирует крайнюю степень лакунарности – нет концепта, нет семы, нет лексемы.

Ключевые слова: жанр чата, жанрообразующие механизмы чата, элиминирование лакун, сетевое сообщество, полифоничность, концептуальная диада “свой – чужой”, триангуляционный подход.

Andrianova N. S. Cognitive, pragmatic, linguistic and cultural characteristics of communication in genre of chat (based on the material of English, French, Russian, Ukrainian languages). – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Philology in speciality 10.02.15. – General Linguistics. – Gorlovka State Pedagogical Institute of Foreign Languages, Gorlovka, 2012.

The thesis presents a new triangulation approach to the comparative study of cognitive, pragmatic, linguistic and cultural peculiarities of English, French, Russian, Ukrainian speakers' communication in genre of chat. Cognitive and pragmatic organization of Internet community of English, French, Russian, Ukrainian languages is described; genre forming mechanisms of chat – polyphony and elimination of lacunas in linguistic consciousness of chat visitors – are elicited; regularities and differences in verbalization of conceptual dyad *friend – strange* in chat-communication of English, French, Russian, Ukrainian languages are determined; it analyzes the associative, semantic and discursive realizations of conceptual dyad *friend – strange* in chat-communication of representatives of the English, French, Russian, Ukrainian Internet communities.

Key words: genre of chat, genre forming mechanisms of chat, elimination of lacunas, Internet community, polyphony, conceptual dyad *friend – strange*, triangulation approach.

НБ НПУ



100152647

Підписано до друку 11.01.2012 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 7.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru

